

INFRASTRUKTURA JAKO CZYNNIK ROZWOJU LOKALNEGO I REGIONALNEGO

Agnieszka Wojewódzka, dr
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Streszczenie

W artykule dokonano przeglądu literatury za względu na czynniki, które decydują o rozwoju oraz mają wpływ na charakter i przebieg procesów rozwojowych. Przedstawiono podejścia badawcze prezentowane w literaturze przez różnych autorów i zgłaszane w różnym czasie. Szczególną uwagę skoncentrowano na czynniku w postaci infrastruktury. Wskazano na funkcje jakie spełnia w przestrzeni, przedstawiono jej cechy charakterystyczne oraz określono znaczenie infrastruktury w rozwoju.

1. Wprowadzenie

Rozwój w skali lokalnej jak i regionalnej nie ma jeszcze jasno wykreowanej własnej teorii, co powoduje, że jest w dużej mierze dziedziną nierozpoznaną. W sferze rozważań teoretycznych badacze korzystają z dorobku ogólnej teorii rozwoju gospodarczego, teorii ekonomii oraz gospodarki przestrzennej. Powstałe w ten sposób teorie koncentrują się na różnych aspektach rozwoju. Jedne podkreślają znaczenie czynników rozwoju, niektóre natomiast zwracają uwagę na problematykę zarządzania, z kolei jeszcze inne akcentują znaczenie czynnika ludzkiego, otoczenia gospodarczego i społecznego lub też aspekty środowiskowe. Pod pojęciem teorii rozwoju (regionalnego czy lokalnego) należy rozumieć spójny sposób wyjaśniania mechanizmu rozwoju czyli sposobów oddziaływania czynników rozwoju na zmiany w obszarze pól rozwoju oraz kreowania obserwowalnych efektów rozwoju o różnym charakterze¹. Teorie nie wyjaśniają w pełni mechanizmu rozwoju, a próbują wskazać jedynie główne siły sprawcze rozwoju regionu, zależnie od istniejących uwarunkowań i dostępnych zasobów. Kształtowanie się teorii i związanych z nimi koncepcji wyjaśniających zjawiska rozwoju miało charakter ewolucyjny i ciągle trwa.

¹ R. Brol, *Teoretyczne koncepcje rozwoju regionalnego*, /W:/ *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Red. naukowa: D. Strahl, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2006, s. 22.

Rozwój jest procesem o charakterze przyczynowo-skutkowym², który można porównać do nieskończonego łańcucha następujących po sobie kolejno zdarzeń - przyczyn i skutków. Są one powiązane między sobą na zasadzie sprzężenia zwrotnego. Mogą być czynnikami rozwoju - jeżeli ten rozwój inicjują, umożliwiają czy ułatwiają lub barierami, gdy rozwój utrudniają albo wręcz uniemożliwiają.

2. Charakterystyka czynników rozwoju

Oczywiste jest, że rozwój w skali kraju przebiega z różną intensywnością, co uwarunkowane jest różnorodnymi czynnikami. Ich występowanie, identyfikacja i odpowiednie wykorzystanie determinuje skuteczność osiągnięcia celów rozwoju lokalnego³. Innymi słowy czynniki można określić jako pewne okoliczności czy przyczyny inicjujące i kształtujące zmiany oraz przekształcenia w procesie rozwoju⁴.

Czynnik definiowany jest jako jedna z przyczyn danego zjawiska, albo jeden ze składników warunkujących coś, o czymś rozstrzygający⁵.

W literaturze rozważania teoretyczne nie dają precyzyjnej odpowiedzi, który z czynników oddziałuje i w jakim stopniu na stopień rozwoju poszczególnych jednostek terytorialnych. Wymienia się różne czynniki, w zależności od przyjętej klasyfikacji. Trzeba zaznaczyć, że niektóre z czynników mają charakter uniwersalny i mogą dotyczyć poza rozwojem lokalnym także rozwoju regionalnego czy rozwoju w skali całego kraju.

Według Wojtasiewicz⁶ zestaw czynników rozwoju lokalnego ściśle koresponduje i jest niejako odzwierciedleniem powszechnie przyjmowanych celów rozwoju. Stąd wśród czynników wymienia się najczęściej:

- walory użytkowe wytworzone przez naturę (bogactwa mineralne, gleba, woda itp.),
- walory użytkowe powstałe w wyniku działań człowieka (np. obiekty infrastruktury),
- siłę roboczą (kwalifikacje, wydajność),

² *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego*, Red. naukowa: W. Kosiedowski, Dom Organizatora, Toruń 2005, s. 23.

³ *Finansowe aspekty rozwoju lokalnego*, Red. naukowa: T. Famulska, K. Znanińska, Wyd. AE Katowice, Katowice 2004, s. 13.

⁴ *Samorząd terytorialny...*, *op. cit.*, s. 23.

⁵ *Podręczny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, opracowanie E. Sobol, Warszawa 1996, s. 118.

⁶ L. Wojtasiewicz, *Czynniki rozwoju lokalnego – nowe ujęcia metodologiczne*, [W:] *Problematyka rozwoju lokalnego w warunkach transformacji systemowej*, Red. naukowa: W. Maik, Biuletyn KPZK PAN, Warszawa, Z. 177/1997, s. 10.

- instytucje wspierające promocję i rozwój obszaru (banki, agencje rozwoju),
- kulturę i tradycje gospodarcze danego obszaru,
- atrakcyjność miejsc przebywania (kultura i tradycje mieszkańców, zagospodarowanie terenu).

Woroniecki⁷ w swojej opinii uwzględnia dwa ważne czynniki endogeniczne sformułowane przez Roura takie jak:

- zdolność regionu do udziału w nowych przedsięwzięciach z wykorzystaniem innowacji techniczno-technologicznych i organizacyjnych, co z kolei zależy między innymi od nastawienia do innowacyjności, od posiadanych środków finansowych, prowadzonej polityki czy sposobu działania instytucji,
- wyposażenie terytorium w zasoby naturalne i ludzkie oraz stan infrastruktury technicznej.

Uważa je jednak za niewystarczające w wyjaśnianiu rozwoju i uzupełnia o kapitał obcy, jako element egzogeniczny.

Chądzyński⁸ prowadząc rozważania na temat czynników rozwoju lokalnego wymienia jako niezwykle ważne jeszcze trzy czynniki, które nie zostały określone z nazwy w prezentowanych wcześniej zestawieniach. Są to kapitał ludzki, kapitał społeczny oraz prawa i regulacje lokalne. Autor zauważa przy tym, że współcześnie strategie przedsiębiorstw zdecydowanie preferują wymienione powyżej czynniki i przypisują im duże znaczenie w procesie rozwoju. Analogiczna sytuacja może mieć miejsce w przypadku kreowania podstaw rozwoju lokalnego czy regionalnego, gdzie czynniki te mogą również odgrywać zasadniczą rolę.

Ważne aby pomiędzy wymienianymi czynnikami czy grupami czynników nie występowały sprzeczności, stanowiąc tym samym bariery rozwoju.

Podjmując rozważania na temat mechanizmów rozwoju czasem autorzy próbują zidentyfikować zasobność jednostek terytorialnych w czynniki wzrostu, odwołując się przy tym do tych wymienianych po raz pierwszy przez Smitha takich jak: ziemia (rozumiana jako środowisko przyrodnicze z towarzyszącymi walorami), praca (zarówno aspekt ilościowy jak i

⁷ J. Woroniecki, *O korporacjach rozwoju lokalnego, [W:] Restrukturyzacja regionów jako problem współpracy europejskiej*, A. Kukliński, B. Jałowiecki, *Studia Regionalne i Lokalne*, Nr 1 (34)/1991, s. 15.

jakościowy) oraz kapitał (rzeczowy i finansowy). Wymienione czynniki w nieco zmodyfikowanej wersji są wykorzystywane wspólnie⁹.

Parysek¹⁰ zwraca uwagę na mnogość czynników rozwoju lokalnego. Swój zestaw czynników wzbogaca o elementy popytowe, nie wskazywane przez Smitha.

Zalicza on do czynników rozwoju lokalnego następujące elementy:

- potrzeby mieszkańców,
- zasoby i walory środowiska przyrodniczego,
- inwestycje infrastrukturalne,
- poziom oświaty i kultury społeczności lokalnej,
- istniejący potencjał gospodarczy, naukowy, techniczny i kadrowy,
- przepisy prawa sprzyjające inicjatywom lokalnym,
- „aktywną społeczność lokalną i przychylne nastawienie władz lokalnych do podejmowanych inicjatyw”¹¹.

Dokonując agregacji czynników rozwoju lokalnego obok czynników związanych z zatrudnieniem, bazą rozwojową i korzyściami miejsca wyróżnić można zasoby wiedzy. W tradycyjnym rozumieniu obejmują dostępną wiedzę społeczności lokalnej, podczas gdy w ujęciu nowoczesnym dotyczą wiedzy jako generatora rozwoju społeczno-gospodarczego. Wskazując na bardziej szczegółowe czynniki rozwoju lokalnego Parysek wymienia między innymi kapitał (zwłaszcza inwestycyjny), przedsiębiorstwa (z otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego), rynek lokalny i zewnętrzny, stosunki międzynarodowe i współpracę bilateralną oraz „istnienie sił społecznych popierających rozwój”¹². Wykorzystując przykład Polski autor¹³ stwierdza w dodatku, że czynniki rozwoju lokalnego w zależności od warunków przyrodniczych, gospodarczych, społecznych czy kulturowych różnią się geograficznie. Ponadto można wyróżnić tzw. czynniki specyficzne, charakterystyczne wyłącznie dla danych warunków czy konkretnego terytorium.

⁸ J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Cedewu.pl Wydawnictwa fachowe, Warszawa 2007, s. 84.

⁹ A. Miszczuk, M. Miszczuk, K. Żuk, *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s.162.

¹⁰ J. J. Parysek, *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Poznaniu, Poznań 2001, s.19.

¹¹ Blakely E. J. (1989) za: J. J. Parysek, *op. cit.*, s. 20.

¹² J. J. Parysek, *op. cit.*, s. 20-21.

¹³ J. J. Parysek, *op. cit.*, s. 21.

Całą listę czynników uznaje za uniwersalną, bowiem stosunkowo najczęściej są wymieniane przez autorów analizujących uwarunkowania rozwoju lokalnego¹⁴.

Sytuacja, kiedy konkretny czynnik istnieje w danym miejscu lub na danym terytorium, nie oznacza automatycznie występowania autentycznego procesu rozwoju. Na to samo zwraca uwagę Wiatrak postulując, że czynniki mogą stanowić podstawę rozwoju, o ile stworzone są warunki do ich wykorzystania¹⁵. Poza tym, że czynnik musi być zidentyfikowany i odpowiednio poznany, warunkiem koniecznym do wykorzystania konkretnego czynnika w procesach rozwojowych jest istnienie pewnych sprzyjających okoliczności, określanych w literaturze jako klimat rozwoju lokalnego¹⁶. Tworzą go następujące elementy: lokalne struktury społeczne zainteresowane rozwojem i popierające go, doświadczenie i chęć kreowania rozwoju przez samorząd terytorialny, inicjatywność, aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców oraz prawne, organizacyjne, materialno-finansowe, techniczne oraz technologiczne wspieranie podejmowanych inicjatyw lokalnych.

Czynniki rozwoju lokalnego można rozpatrywać i dokonywać ich klasyfikacji w kontekście walorów użytkowych danego obszaru, oferowanych jednostkom gospodarczym i mieszkańcom¹⁷. Wyróżnia się czynniki:

- mające wpływ na poziom walorów zasobów, czyli tych które decydują o możliwościach i łatwości uzyskania wszystkich niezbędnych czynników produkcji (np. surowce, kwalifikacje siły roboczej),
- określające poziom walorów popytu czyli decydujące o możliwościach zbytu produkowanych dóbr i usług (np. chłonność rynku lokalnego),
- determinujące atrakcyjność danej jednostki terytorialnej dla instytucji i potencjalnych mieszkańców (np. stan zagospodarowania przestrzennego),
- mające związek z ilością i jakością usług świadczonych przez instytucje funkcjonujące na terenie danej jednostki terytorialnej (np. przez placówki ochrony zdrowia)¹⁸.

¹⁴ J. J. Parysek, *op. cit.*, s.149.

¹⁵ A. P. Wiatrak, *Skala regionalna i lokalna – istota, rozwój i zarządzanie*, /W:/ *Problemy zarządzania. Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, Red. naukowa: A. P. Wiatrak, 3/2006 (13), Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania UW, s. 13.

¹⁶ J. J. Parysek, *op. cit.*, s. 120.

¹⁷ *Ekonomiczne i środowiskowe aspekty zarządzania rozwojem miast i regionów*, Red. naukowa: T. Markowski, D. Stawasz, UŁ, Łódź 2001, s.152.

¹⁸ *Ekonomiczne...*, *op. cit.*, s. 152.

Kolejny podział czynników rozwoju lokalnego zaprezentowano w tabeli 1. Wymieniono czynniki o charakterze polityczno-ustrojowym, społecznym, ekonomicznym i przestrzennym i jednocześnie dokonano ich klasyfikacji na wewnętrzne i zewnętrzne.

Podobnie jak Klamut autorzy podziału wysuwają postulat, że w praktyce czynniki te nie są autonomiczne, ale ich cechą charakterystyczną jest ich wzajemne przenikanie się. Zauważa się istnienie pewnych zależności, które mogą korzystnie wpływać na rozwój bądź go ograniczać. Stanowią siłę napędową rozwoju, tworząc zjawisko synergii.

Tabela 1. Czynniki rozwoju lokalnego

Czynniki rozwoju	Czynniki wewnętrzne	Czynniki zewnętrzne
czynniki polityczno-ustrojowe	<ul style="list-style-type: none"> – sposób sprawowania władzy (relacje władza lokalna a społeczeństwo) – stopień akceptacji władz lokalnych przez społeczeństwo 	<ul style="list-style-type: none"> – charakter władzy (ustrój państwa) – zakres kompetencji (uprawnienia władzy różnych szczebli) – zakres samorządności i samodzielności gmin
czynniki społeczne	<ul style="list-style-type: none"> – potrzeby, wartości i aspiracje mieszkańców, aktorów lokalnych – stosunek do reform, innowacji i postępu technicznego – kreatywność i przedsiębiorczość 	<ul style="list-style-type: none"> – ponadlokalne cechy społeczności (np. związane z Polską porozbiorową) – kultura, tradycje szerszego układu terytorialnego
czynniki ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> – infrastruktura techniczna, ekonomiczna i społeczna – potencjał gospodarczy, lokalny kapitał i inwestycje 	<ul style="list-style-type: none"> – kondycja ekonomiczna kraju – stopa inflacji – stopa bezrobocia, zewnętrzny kapitał i inwestycje
czynniki przestrzenne	<ul style="list-style-type: none"> – zasoby naturalne – walory środowiska przyrodniczego – krajobraz miasta 	<ul style="list-style-type: none"> – ponadlokalne uwarunkowania środowiskowe – ekosystemy wykraczające poza obszar gminy

Źródło: S. L. Bagdziński, *Lokalna polityka gospodarcza w okresie transformacji systemowej*, Wydawnictwo UMK w Toruniu, Toruń, 1994, s. 18 oraz Nowakowska A. (1998) za: J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *op. cit.*, s. 85.

Brol¹⁹ poddając analizie rozwój regionalny wyróżnia trzy grupy czynników rozwojowych i wyróżnia:

¹⁹ R. Brol, *Czynniki rozwoju regionalnego, /W:/ Metody oceny rozwoju regionalnego*, Red. naukowa: D. Strahl, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2006, s. 16.

- czynniki endogeniczne (wewnętrzne) – są główną siłą sprawczą rozwoju i dotyczą między innymi zasobów demograficznych, infrastruktury, gospodarki; dla przebiegu procesu rozwoju ważne są nie tylko cechy charakterystyczne poszczególnych czynników z tej grupy (dostępność, struktura a zwłaszcza jakość), ale istotne znaczenie ma ich adekwatność względem przyjętej strategii rozwoju,
- czynniki egzogeniczne (zewnętrzne) – dotyczą zmian w makrootoczeniu, które są konsekwencją między innymi zmieniających się warunków makroekonomicznych, zmian ustrojowych w państwie,
- czynniki określające zdolność regionu do reagowania na zmiany w makrootoczeniu (podobnie jak czynniki endogeniczne wywołują rozwój o charakterze odśrodkowym, gdzie źródło rozwoju znajduje się w wewnętrznym potencjale oraz inicjatywie i kreatywności danej społeczności).

Tradycyjny podział czynników na wewnętrzne i zewnętrzne wraz z upływem czasu nie stracił na znaczeniu, ale obserwowana jest ewolucja poglądów w tym względzie. Mimo utrzymania dużego znaczenia czynników zewnętrznych w rozwoju, umacnia się jednak przekonanie, że to właśnie czynniki wewnętrzne (wewnątrzsystemowe) decydują o rozwoju lokalnym²⁰. Niemniej jednak proces rozwoju wymaga zawsze zaangażowania zarówno tych wewnętrznych, jak i zewnętrznych czynników²¹. Relacje między nimi można uznać za siłę napędową rozwoju²².

Identyfikacja i rozróżnienie czynników endo- i egzogenicznych przysparza wielu problemów i nie jest zadaniem łatwym. Każdy obszar funkcjonuje i rozwija się jako integralna część większej całości²³, a proces rozwoju nie ma charakteru autarkicznego. Źródła rozwoju region czerpie z potencjału wewnętrznego, ale jednocześnie tkwią one w strukturze powiązań zewnętrznych (z innymi regionami, gospodarką narodową). Cechą charakterystyczną determinant rozwoju jest „wieloskalowa zależność synergiczna, występująca zarówno pomiędzy elementami struktury potencjałów endogenicznych, jak i w

²⁰ M. Adamowicz, *Skala lokalna w terytorialnym podziale kraju, /W:/ Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty instytucjonalne*, Red. naukowa: M. Adamowicz, Tom I, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2003, s. 20-21.

²¹ A. Potoczek, *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, Agencja TNOIK, Toruń 2003, s. 47.

²² A. Potoczek, *op. cit.*, s. 156.

²³ L. Wojtasiewicz, *op. cit.*, s. 8.

strukturze bazy ekonomicznej, a także pomiędzy poszczególnymi egzo- i endogenicznymi czynnikami rozwoju²⁴.

3. Bariery rozwoju

W literaturze dyskusje na temat potencjalnych i istniejących barier rozwoju lokalnego wyraźnie łączone są z czynnikami rozwoju. Wysuwany jest postulat, że niewystępowanie w ramach pewnego terytorium określonych czynników, mających wpływ na jego rozwój staje się jego barierą²⁵. Jak zaznacza Adamowicz, jeżeli czynniki „układają się niekorzystnie” dla danego obszaru, to można traktować je jako bariery²⁶. Bariera to wszystko to, co w danych warunkach, miejscu i czasie utrudnia albo wręcz uniemożliwia rozwój, powodując tym samym potrzebę podjęcia pewnych działań adaptacyjnych lub przeciwdziałań²⁷. Bariery może stanowić każdy czynnik, o ile jest w nieodpowiedniej ilości, reprezentuje nieodpowiednią jakość lub rozmieszczony jest w nieodpowiednich miejscach.

Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku innych potencjalnych czynników rozwoju. Cechą charakterystyczną barier, tak samo zresztą jak i czynników jest, że pomiędzy różnymi ich rodzajami można obserwować skomplikowane zależności i sprzężenia zwrotne. Potoczek twierdzi, iż „ograniczenia w rozwoju (bariery) wzajemnie się „wspierają”, aż do wystąpienia zjawiska negatywnej synergii²⁸”.

Bariery, podobnie jak i czynniki rozwoju podlegają klasyfikacji, przy czym prezentowane w literaturze typologie są niejako uniwersalne i mogą odnosić się zarówno do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym oraz w skali całego kraju.

Spśród licznych klasyfikacji barier Kosiedowski proponuje typologię barier rozwoju regionalnego, która zgodnie z wcześniejszym stwierdzeniem może dotyczyć również poziomu lokalnego. Wśród wzajemnie powiązanych barier wyróżniono bariery²⁹:

- ekonomiczne (kategoria zróżnicowana wewnętrznie, związana jest głównie z wadliwym funkcjonowaniem mechanizmu rynkowego, wysokim bezrobociem,

²⁴ R. Brol, *Czynniki rozwoju... op. cit.*, s. 18.

²⁵ J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *op. cit.*, s. 86.

²⁶ M. Adamowicz, *op. cit.*, s. 21.

²⁷ *Samorząd terytorialny..., op. cit.*, s. 27.

²⁸ A. Potoczek, *op. cit.*, s. 157.

²⁹ *Samorząd terytorialny..., op. cit.*, s. 28-29.

niedostatkiem kapitału czy niewłaściwą strukturą gałęziową gospodarki na danym terytorium),

- społeczne (błędne unormowanie prawno-administracyjne, nieudolność układu samorządowego, bariery demograficzne i te związane z niedostatecznym poziomem kultury społeczności oraz z akceptacją niewłaściwych norm postępowania i wzorców moralnych)³⁰,
- techniczne i technologiczne (niedorozwój infrastruktury technicznej, przestarzałe metody techniczne i technologiczne, słabe zaplecze badawczo-rozwojowe),
- ekologiczne (przede wszystkim brak równowagi ekologicznej, a także brak lub nieodpowiednia jakość zasobów naturalnych oraz surowców rolniczych czy leśnych).

Z kolei Bagdziński³¹ twierdzi, że bariery to takie ograniczenia w procesie rozwoju, które można usunąć wykorzystując środki ekonomiczne lub prawno-organizacyjne. Przy czym bariery względne dają się przełamać przy użyciu dodatkowych środków, zaś bezwzględne wymagają zastosowania środków finansowych przekraczających zasady racjonalnego gospodarowania lub bardzo długiego okresu czasu. Kolejny postulat autora dotyczy źródeł barier rozwojowych, które podobnie jak siły motoryczne rozwoju lokalnego pochodzą z wnętrza układu lokalnego lub tkwią w bliższym lub dalszym otoczeniu zewnętrznym. Wewnętrzne bariery terytorium to zły stan infrastruktury, środowiska, słaba kondycja ekonomiczna jednostki terytorialnej i działających podmiotów gospodarczych, niska jakość kadr związanych z realizacją polityki rozwoju terytorium, a także brak inicjatywności i apatia przedstawicieli społeczności lokalnej. Zewnętrzne bariery obejmują te związane z trudną sytuacją ekonomiczną regionu czy kraju oraz wynikające z przyjęcia przez państwo niekorzystnych dla lokalnych systemów rozwiązań prawno-ustrojowych.

4. Cechy infrastruktury jako czynnika rozwoju

W literaturze infrastruktura wymieniana jest wielokrotnie jako czynnik rozwoju, który ma znaczenie w inicjowaniu rozwoju, jak również wpływa na kształt przebiegu procesu rozwoju. Semantyczna interpretacja pojęcia infrastruktura (łac. *infra i structura*) oznacza

³⁰ J. Chądzyński przedstawiając bariery sformułowane przez W. Kosiedowskiego zaprezentowany opis określa jako „jakość i poziom wykorzystania kapitału ludzkiego i społecznego”. J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *op. cit.*, s. 88.

³¹ S. L. Bardziński, *op. cit.*, s. 26-27.

podstawę jakiegoś układu czy konstrukcji, podbudowę określonego układu nadrzędnego³². Infrastruktura to zespół urządzeń i instytucji, świadczących usługi bez których nie byłoby możliwe funkcjonowanie i rozwój jakiegoś systemu bądź jego fragmentu³³. Szczególne znaczenie ma infrastruktura wobec gospodarki oraz w zapewnieniu odpowiednich warunków bytowych ludności³⁴.

Według kryterium w postaci funkcji jaką spełnia infrastruktura wyodrębnia się dwa podsystemy infrastruktury: gospodarczy i społeczny³⁵. Infrastruktura gospodarcza zwana także ekonomiczną czy techniczną obejmuje urządzenia i instytucje z dziedziny komunikacji, energetyki, gospodarki wodnej i ochrony środowiska. Ten rodzaj infrastruktury ma zapewnić właściwe funkcjonowanie poszczególnych dziedzin gospodarki i integrację układów przestrzennych. Na infrastrukturę społeczną składają się urządzenia i instytucje publiczne konieczne do istnienia i prawidłowego działania poszczególnych społeczności i całego społeczeństwa. Systemy infrastruktury społecznej świadczą usługi w zakresie m.in. handlu, oświaty, nauki, kultury, ochrony zdrowia, rekreacji czy porządku publicznego. Obok takiego podziału uznawanego za klasyczny można spotkać inne klasyfikacje. Poza infrastrukturą gospodarczą i społeczną wyodrębnia się infrastrukturę informacyjną, obejmującą urządzenia służące przesyłaniu informacji wraz z instytucjami telekomunikacyjnymi. Pojawia się także infrastruktura biznesu, która składa się z różnych instytucji wspierających przedsiębiorstwa, tworzących sprzyjające środowisko do inwestowania, prowadzenia działalności gospodarczej.

Infrastruktura posiada swoje cechy charakterystyczne³⁶, do których należą przede wszystkim: służebny charakter, powszechna dostępność, długowieczność, immobilność, wysoka kapitałochłonność, długi okres zamrożenia kapitału oraz skokowy sposób powstawania kosztów.

Infrastruktura spełnia szereg funkcji ściśle związanych z rozwojem. Podstawowe znaczenie infrastruktury polega na tworzeniu warunków dla skutecznego przepływu w przestrzeni dóbr, usług, ludzi, kapitału czy informacji – tym samym infrastruktura spełnia

³² K. Kuciński, *Geografia ekonomiczna. Zarys teoretyczny*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1994, s. 155, *Gospodarka miejska. Część II*, Red. Naukowa: E. Dźbik, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1995, s. 82.

³³ M. Ratajczak, *Infrastruktura w gospodarce rynkowej*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 1999, s. 11.

³⁴ W literaturze obok terminu infrastruktura funkcjonują również pojęcia kapitał publiczny, sieci, urządzenia publiczne. Związane jest to z różnym definiowaniem infrastruktury oraz z badaniami prowadzonymi w różnych okresach rozwoju badań nad infrastrukturą. Szczegóły: M. Ratajczak, *op. cit.*, s. 11-17.

³⁵ *Gospodarka miejska... op. cit.*, s. 84, J.M. Chmielewski, *Teoria urbanistyki, Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1996 s. 63.

funkcję transferową. Funkcja usługowa polega na zaspokajaniu popytu na usługi zgłaszane przez sferę produkcyjną oraz konsumpcyjną. Tworząc niezbędne powiązania przestrzenne (funkcja integracyjna) przyczynia się do spójności danego terytorium, co ma niezwykle znaczenie w relacjach centrum a obszary peryferyjne. Infrastruktura pełni poza tym funkcje lokalizacyjną – stanowi czynnik decydujący o lokalizacji działalności gospodarczej, wpływa bowiem na koszty jej prowadzenia oraz jest elementem branym pod uwagę przy wyborze miejsca pracy i zamieszkania. Najważniejszą funkcją z punktu widzenia prowadzonych rozważań jest funkcja akceleracyjna, polegająca na tym, że odpowiedni poziom zagospodarowania i stan infrastruktury określa warunki aktywizacji gospodarczej obszaru.

5. Zakończenie

Infrastruktura wymieniana jest wśród czynników rozwoju stosunkowo często, choć poszczególne podejścia badawcze nie obejmują szczegółowej charakterystyki infrastruktury. Dla rozwoju kluczowe znaczenie ma infrastruktura gospodarcza, a stosunkowo mniejsze znaczenie infrastruktura społeczna. Znaczenie poszczególnych typów infrastruktury ściśle koresponduje z celami rozwoju. W związku z obecnie występującymi problemami komunikacyjnymi szczególnie ważne są sieci transportowe.

Barierę rozwoju stanowi coś co rozwój uniemożliwia bądź go hamuje. Należy być świadomym, że barierą może stać się czynnik rozwoju jeżeli wystąpi w nieodpowiednim czasie i miejscu bądź będzie go za mało albo będzie nieodpowiedniej jakości. Brak zatem infrastruktury może być barierą rozwoju, przyczyniać się do marginalizacji i zacofania regionów i w konsekwencji powodować powstawanie obszarów problemowych.

W kontekście rozwoju lokalnego czy regionalnego obecnie nie liczy się tylko odpowiednie nasycenie przestrzeni infrastrukturą, ale znaczenie ma przede wszystkim odpowiednia jakość urządzeń i obiektów infrastrukturalnych. Jest to zgodne z tendencją obserwowaną w literaturze, gdzie wzrasta znaczenie czynników jakościowych, a zmniejsza się znaczenie elementów o charakterze ilościowym, zasobowych.

Infrastruktura spełnia szereg funkcji. Decyduje między innymi o lokalizacji działalności gospodarczej i ma znaczenie przy wyborze miejsca zamieszkania. Jest kluczowym elementem branym pod uwagę w określaniu konkurencyjności regionów oraz

³⁶ K. Kuciński, *op. cit.*, s. 157-158.

określania stopnia rozwoju regionów w czasie. Teorie i modele rozwoju wskazują często na funkcje integracyjną infrastruktury, od której to zasięgu i jakości systemu komunikacyjnego zależy rozprzestrzenianie się rozwoju. Infrastruktura łączy centra z regionami peryferyjnymi oraz pozwala na dyfuzję innowacji.

Zależność pomiędzy rozwojem i rozmieszczeniem infrastruktury a rozwojem i procesami rozwoju gospodarczego ma charakter sprzężenia zwrotnego. Procesy rozwoju jakie mają miejsce w strukturach przestrzennych uzależnione są od poziomu zagospodarowania infrastrukturalnego danego terenu. Z drugiej jednak strony w następstwie tych procesów zmienia się popyt na usługi infrastruktury, co wymaga jej rozwoju lub przekształcenia. Należy przy tym wspomnieć, że jednostki samorządu terytorialnego zależnie od rodzaju infrastruktury i zasięgu oddziaływania mają różne, ale konkretnie określone kompetencje w zakresie infrastruktury.

Literatura

1. Adamowicz M., *Skala lokalna w terytorialnym podziale kraju*, /W:/ *Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty instytucjonalne*, Red. naukowa: M. Adamowicz, Tom I, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2003.
2. Bagdziński S. L., *Lokalna polityka gospodarcza w okresie transformacji systemowej*, Wydawnictwo UMK w Toruniu, Toruń, 1994.
3. Brol R., *Czynniki rozwoju regionalnego*, /W:/ *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Red. naukowa: D. Strahl, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2006.
4. Brol R., *Teoretyczne koncepcje rozwoju regionalnego*, /W:/ *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Red. naukowa: D. Strahl, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2006.
5. Chądzyński J., Nowakowska A., Przygodzki Z., *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Cedewu.pl Wydawnictwa fachowe, Warszawa 2007.
6. Chmielewski J.M., *Teoria urbanistyki, Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1996.
7. *Ekonomiczne i środowiskowe aspekty zarządzania rozwojem miast i regionów*, Red. naukowa: T. Markowski, D. Stawasz, UŁ, Łódź 2001.
8. *Finansowe aspekty rozwoju lokalnego*, Red. naukowa: T. Famulska, K. Znaniecka, Wyd. AE Katowice, Katowice 2004.
9. *Gospodarka miejska. Część II*, Red. naukowa: E. Dźbik, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1995.
10. Kuciński K., *Geografia ekonomiczna. Zarys teoretyczny*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1994.
11. Miszczuk A., Miszczuk M., Żuk K., *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
12. Parysek J. J., *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Poznaniu, Poznań 2001.

13. *Podręczny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, opracowanie E. Sobol, Warszawa 1996.
14. Potoczek A., *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, Agencja TNOIK, Toruń 2003.
15. Ratajczak M., *Infrastruktura w gospodarce rynkowej*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 1999.
16. *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego*, Red. naukowa: W. Kosiedowski, Dom Organizatora, Toruń 2005.
17. Wiatrak A. P., *Skala regionalna i lokalna – istota, rozwój i zarządzanie*, /W:/ *Problemy zarządzania. Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, Red. naukowa: A. P. Wiatrak, 3/2006 (13), Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania UW.
18. Wojtasiewicz L., *Czynniki rozwoju lokalnego – nowe ujęcia metodologiczne*, /W:/ *Problematyka rozwoju lokalnego w warunkach transformacji systemowej*, Red. naukowa: W. Maik, Biuletyn KPZK PAN, Warszawa, Z. 177/1997.
19. Woroniecki J., *O korporacjach rozwoju lokalnego*, /W:/ *Restrukturyzacja regionów jako problem współpracy europejskiej*, A. Kukliński, B. Jałowiecki, *Studia Regionalne i Lokalne*, Nr 1 (34)/1991.

THE INFRASTRUCTRE AS A FACTOR OF LOCAL AND REGIONAL DEVELOPMENT

Summary

The article refers to the analysis of development factors. The author pointed out various factors which spark the process of development or cause its changes. Different research approaches appeared in literature were presented. The infrastructure as a factor was described in details. Besides functions of infrastructure and its features were characterized. The article ends with the conclusions about the role of infrastructure in the process of space development.